

УДК 378.147.091.3:811

О. О. ОСОВАкандидат педагогічних наук, доцент
КЗ “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” ХОР**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ:
ДОСВІД РОБОТИ**

У статті визначено специфіку професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання на заняттях іноземної мови та презентовано досвід організації зазначеної взаємодії в педагогічному ВНЗ. Доведено, що найважливішою педагогічною умовою розвитку комунікативних умінь особистості є моделювання реальних ситуацій спілкування й педагогічної взаємодії на принципах співпраці та діалогу. Під час дослідження виявлено, що найбільш ефективними з-поміж інноваційних засобів розвитку мислення майбутніх фахівців, які відповідають специфіці предмета “Іноземна мова”, є технологія ситуаційного навчання, інтерактивні, ігрові, проектні технології тощо.

Ключові слова: студент, викладач, професійно-педагогічна взаємодія, іноземна мова, інноваційні технології навчання.

Сучасна соціально-економічна ситуація в нашій країні зумовлює сутнісні зміни в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освіті. Останнім часом зросла увага до навчання іноземних мов як важливого інструмента спілкування в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Це орієнтує педагогів на творчий пошук ефективних інноваційних технологій навчання іноземних мов і адаптації студентів до сучасних європейських та світових вимог. Реалізацію ж інноваційних технологій навчання забезпечують, насамперед, професійно-педагогічні відносини суб'єктів навчання. Тому студентам – майбутнім учителям необхідно якомога швидше усвідомити важливість організації саме суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічної взаємодії. Формування в них ставлення до впровадження інноваційних технологій навчання в освітньому процесі залежить значною мірою від моделей організації педагогічної взаємодії у вищій школі, що ґрунтується на відповідних засадах. Саме організація суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів впливає на формування в них готовності та здатності використовувати інноваційні технології в навчально-виховному середовищі.

Зазначимо, що серед наукових досліджень проблема професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання досить популярна. Так, витоки суб'єкт-суб'єктних взаємин наявні в західній гуманістичній психології ХХ ст. (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.). Їх головні положення (позитивна психологічна установка на кожную особистість, довіра до неї, її підтримка; активність особистості як суб'єкта процесу саморозвитку й навчання) визначають засади міжособистісних стосунків викладачів зі студентами. У сучасній науці окреслена проблема стала об'єктом досліджень

широкого кола вчених. Ознаки професійно-педагогічної взаємодії викладачів і студентів визначають В. Гашимова, О. Легун, С. Подмазін, С. Яценко та ін. Умови створення середовища, сприятливого для професійного та особистісного розвитку суб'єктів навчання, досліджують І. Дичківська, М. Максюта та ін. Деякі дослідники обґрунтовують роль та особливості діяльності викладача в процесі організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії (І. Бех, О. Бондаревська, О. Легун, Н. Якиманська та ін.).

Незважаючи на широке коло існуючих досліджень, що розвивають різні аспекти професійно-педагогічної взаємодії, проблема організації професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання в процесі навчання іноземних мов потребує детального аналізу.

Мета статті полягає у визначенні специфіки професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання на заняттях іноземної мови та презентації досвіду організації зазначеної взаємодії в педагогічному ВНЗ.

Під професійно-педагогічною взаємодією розуміємо цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямувальній ролі суб'єкта, яка володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного й задоволення потреб іншого.

Оскільки фахова підготовка у вищій школі базується на ефективній побудові навчального процесу, що забезпечує поступову трансформацію пізнавальної діяльності в професійно спрямовану, важливим для реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов є врахування всіх аспектів процесу комунікації, а саме інтерактивної, перцептивної та інформативної.

З'ясовано, що найбільш доцільними формами навчальної взаємодії в процесі професійно-педагогічної підготовки на заняттях іноземної мови є такі, провідними ознаками й інструментами яких є: полілог, діалог, між-суб'єктні відносини, свобода вибору, змісто-творчості, мислєдіяльність, створення ситуації успіху, позитивність оцінювання, рефлексія тощо.

Під час дослідження виявлено, що найбільш ефективним з-поміж нових засобів розвитку мислення майбутніх фахівців, які відповідають специфіці предмета "Іноземна мова", є моделювання ситуацій або технологія ситуаційного навчання. Зазначена технологія в навчанні забезпечує імітацію елементів професійної діяльності, її типових та істотних рис. Її використання на заняттях з іноземної мови дає можливість сформувати навички та вміння спілкування, розвиває звичку до самоконтролю, сприяє реальній підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності та життя в суспільстві загалом, допомагає зробити заняття з іноземної мови більш живими, цікавими, змістовними, дає можливість студентам більше й частіше висловлювати власні думки, почуття, оцінювання, тобто мислити іноземною мовою. Як зазначає Є. Пассов, мовний матеріал варто організовувати навколо ситуацій, які розглядають як системи стосунків тих, хто навчається [3].

Завдання викладача полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння мовою для кожного студента, створити такі ситуації навчання, що дали б змогу кожному проявити свою активність, творчість.

Специфіка використання дискусій, ділових ігор на заняттях з іноземної мови сприяє розвитку діалогічних стосунків, емпатійно-рефлексивних процесів, усвідомленню особистісних ситуацій у спілкуванні – тобто сприяє ефективному розвитку комунікативного потенціалу. Тут треба особливо зауважити, що найважливішою педагогічною умовою розвитку комунікативних умінь особистості є моделювання реальних ситуацій спілкування й педагогічної взаємодії на принципах співпраці та діалогу [1; 2].

Створення сприятливої атмосфери, побудованої на засадах співпраці, відбувалося й під час організації нами комунікативних та інтерактивних ігор на заняттях практичного курсу німецької мови в Харківській гуманітарно-педагогічній академії. Процесуальною основою цих методів була “комунікативна атака”, організована для залучення студентів до взаємодії. Створити сприятливу атмосферу допомагали такі методи, як “Прогноз погоди”, “Алітерація імені”, “Поміняємося місцями”, “Заверши фразу”, “Комплімент” тощо, використані на початку заняття (5–10 хв.) без спеціального обладнання з метою встановлювання суб’єкт-суб’єктної взаємодії на основі діалогу між учасниками педагогічного процесу.

На практичних заняттях із методики викладання іноземної мови організовували ділові ігри, які представляли собою імітаційні моделі умов і динаміки майбутньої педагогічної діяльності. Тому в ділових іграх студенти брали на себе ролі, в яких вони будуть діяти після закінчення ВНЗ. Серед таких ролей у професійно-педагогічній сфері ми використовували такі: вчитель-партнер учнів при вирішенні різних комунікативних завдань на уроці; вчитель-помічник і керівник учнів у процесі проведення позакласної роботи з іноземної мови в школі; керівник методичних об’єднань із практики мови для колег-учителів тощо.

Так, наприклад, ефективним під час експериментальної роботи виявився прийом ранжування (ranking). В основі цього прийому лежать відмінності в поглядах при ранжуванні інформації, яку пропонують студентам для ознайомлення й обговорення в процесі іншомовного професійного спілкування за допомогою технології піраміди: студент самостійно записував своє вирішення проблеми. Потім це вирішення обговорювали в парах, невеликих групах або цілою групою; студенти в невеликих групах шукали загальне вирішення, потім демонстрували його й обґрунтовували в загальній дискусії; студенти, варіанти відповідей яких збігалися, збиралися в групи, щоб дати якомога більше аргументів на захист свого варіанта ранжування.

Результатом стало те, що учасники комунікативно-професійної гри набували необхідних комунікативно-професійних умінь, удосконалювали свою комунікативну поведінку, формування соціокультурної компетенції, вдосконалювали професійно значущі знання, частіше почали звертатися до

педагогічних і методичних джерел, щоб знайти відповіді на запитання про формування своєї професійно-педагогічної компетентності.

Відповідно до реалізації сукупності умов, пов'язаних із організацією професійно-спрямованої взаємодії суб'єктів навчання, ми використовували на практичних заняттях з німецької мови метод “мозкової атаки” (“мозкового штурму”, “брейнстормінгу”, “віднесеної оцінки”), запропонований Дж. Д. Філіпсом (США). Його застосовують тоді, коли перед колективом постає проблема пошуку нових рішень, нових походів до ситуації. “Мозкова атака” дає змогу істотно збільшити ефективність генерування нових ідей у великій аудиторії (20–60 осіб). Основне її завдання полягає в тому, щоб за невеликий проміжок часу відшукати низку вирішень однієї проблеми.

Метод “мозкового штурму” заохочує студентів пропонувати нові й оригінальні ідеї завдяки забороні на критичні зауваження з боку викладача чи інших членів групи на стадії генерації ідей. На цій стадії увагу концентрують тільки на кількості ідей, а не на якості. Після стадії первинної генерації запропоновані студентами ідеї можна згрупувати, оцінити, відкласти для подальшого аналізу та відібрати ті ідеї, які здаються найбільш ефективними для вирішення конкретного завдання.

Наприклад, розглядаючи тему “Видатні особистості Німеччини”, на етапі оголошення, представлення теми та очікування результатів перед студентами ставили завдання – заповнити схему, в якій додається лише ключове центральне слово. Така вправа актуалізувала знання студентами лексичних одиниць і завдяки схематичному зображенню сприяла кращому запам'ятовуванню.

Організацію засвоєння матеріалу за короткий проміжок часу уможлилювала інтерактивна вправа “Мозаїка”. Для цього викладачем було підготовлено матеріал з теми для членів “домашніх груп”. Вони опрацьовували цю інформацію вдома. На занятті члени зазначеної групи ділилися своєю інформацією з іншими студентами, що об'єдналися в “експертні групи”. Щоб перевірити розуміння та засвоєння матеріалу, студентам було запропоновано спеціально розроблені завдання та запитання.

Інтерактивну вправу “спільний проект” ми використовували на етапі “інтерактивна вправа – центральна частина заняття”. Спочатку було розроблено план ситуації, що потребує вирішення. Згідно з кількістю пунктів плану, студенти об'єднувалися у відповідні групи. Завдання ставили окремо перед кожною групою; студентам пропонували виробити напрям їх діяльності. У групах роботу проводили самостійно й фіксували на письмі. Заслухавши цілісний проект і оцінивши його, приймали рішення про можливу сферу його фактичного застосування. На етапі рефлексії та підбиття підсумків ми застосовували такі технології, як письмовий звіт і усна розповідь.

Як показало проведене дослідження, метод “мозкового штурму” має свої переваги та недоліки. Зокрема, не всі ідеї, запропоновані студентами, виявляються успішними, що не є стимулюючим фактором. Однак їх необ-

хідно не відкидати в процесі навчання, а застосувати в контексті вирішення інших проблемних ситуацій.

Крім описаних вище форм, методів і прийомів, які використовували в процесі реалізації сукупності умов, пов'язаних із організацією професійно-педагогічної взаємодії, ми використали інтерактивні техніки “Порожнє крісло”, “Дерево рішень”, “Телефон довіри”, “Картинна галерея”, “Святковий торт”, “6×6×6”, “Килим ідей” тощо.

Використання вищезгаданих інтерактивних методів навчання, які застосовували в процесі вивчення іноземної мови в педагогічному ВНЗ, дало можливість студентам виявляти проблеми, збирати й аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальний шлях вирішення професійних завдань у процесі як індивідуальної, так і групової роботи.

Висновки. Отже, цілеспрямована підготовка студентів до професійно-педагогічної взаємодії охоплює відповідну організацію процесу навчання, що передбачає співпрацю з викладачами, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, вияв ними особистісних функцій, формування суб'єктності позиції в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Як відомо, саме ця форма набуває сьогодні особливого значення й актуальності в процесі навчання іноземних мов. Організація професійно-спрямованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов сприяє розвитку в студентів емоційно-позитивного ставлення до впровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов; прагненню до самостійного пошуку та експериментування; підготовці студентів до впровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов, формуванню потреби до такого виду діяльності; підсилює методичну підготовку студентів – майбутніх учителів, забезпечує актуальними знаннями в галузі педагогічної інноватики; сприяє підвищенню мотивації до цілеспрямованого та ефективного запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов.

Проведене дослідження не претендує на всебічне вирішення проблеми й не вичерпує всіх аспектів окресленої теми, а закладає основу для подальшого дослідження проблеми організації професійно-педагогічної взаємодії суб'єктів навчання на заняттях іноземної мови, особливостей її науково-методичного забезпечення.

Список використаної літератури

1. Осова О. О. Ділова гра в системі формування комунікативної компетенції студентів на заняттях іноземної мови. *Психолінгвістика*: зб. наук. пр. / ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди”. Переяслав-Хмельницький, 2009. № 3. С. 224–228.
2. Осова О. О. Інтерактивна взаємодія як важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Наукові записки* / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький, 2017. С. 681–684.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва, 1989. 276 с.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017.

Осовая О. А. Организация профессионально-педагогического взаимодействия субъектов обучения на занятиях по иностранному языку: опыт работы

В статье описана специфика профессионально-педагогического взаимодействия субъектов обучения на занятиях по иностранному языку и презентован опыт организации упомянутого взаимодействия в педагогическом ВУЗе. Доказано, что одним из наиболее важных условий развития коммуникативных умений личности является моделирование реальных ситуаций общения и педагогического взаимодействия на принципах сотрудничества и диалога. В ходе исследования выявлено, что наиболее эффективными среди инновационных способов развития мышления будущих учителей, которые соответствуют специфике предмета “Иностранный язык”, являются технологии ситуативного обучения, игровые, интерактивные, проектные технологии и т.д.

Ключевые слова: студент, преподаватель, профессионально-педагогическое взаимодействие, иностранный язык, инновационные технологии обучения.

Osova O. Organizing Professionally Oriented Interaction between Subjects of Study at Foreign Language Lessons: Practical Experience

Modern socio-economical situation in our country causes significant changes in all the spheres of social life, especially in education. More attention has recently been paid to learning foreign languages which are considered to be important tools in communication in the dialogue of cultures and civilizations of the modern world. It directs educators to creative search for effective innovation technologies for foreign language teaching and students' adaptation to modern European and world-wide demands. Innovation teaching technologies are realized first of all through professional pedagogical relations between subjects of study. The article concerns specific character of professional pedagogical interaction between subjects of study at foreign language lessons and presentation of the experience of organizing such interaction in the higher pedagogical educational establishment. It has been proved that the most essential pedagogical condition to develop personal communicative skills is modeling of real communicative situations and pedagogical interaction on cooperation and dialogue basis. The research has shown that the most effective innovation means, which correspond to the specific character of the discipline “Foreign Language” and encourage future specialists' thinking development, include technologies of situated learning, games, projects, interactive technologies, etc.

Application of the abovementioned technologies for foreign language teaching, which are realized through organizing professional pedagogical interaction between subjects of study, enabled students to detect problems, collect and analyze information, find alternative solutions and choose the most effective way to solve professional tasks in the process of individual and group work.

Key words: student, lecturer, professional pedagogical interaction, foreign language, innovation teaching technologies.